

COMPETENȚA ÎN CADRUL CAUZELOR PRIVIND ÎNAPOIEREA COPILULUI SAU EXERCITAREA DREPTULUI DE VIZITARE A ACESTUIA

THE COMPETENCE WITHIN THE CASES REGARDING THE CHILD'S RETURN OR EXERCISE THE VISITATION RIGHT

DOI: 10.5281/zenodo.14714258

UDC: 347.6 :341.231

Dina VRABIE

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: vrabiedina1993@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-4486-4728

Rezumat: *Competența nu este altceva decât un element de procedură, care urmează a fi respectat cu rigurozitate. Cazurilor privind deplasarea sau reținerea ilicită a copilului, le este caracteristică o complexitate specifică, datorată necesității respectării interesului superior al copilului. Tocmai din acest considerent, competență de a judeca acest tip de cauze este Curtea de Apel Chișinău.*

Un rol important la caz îi revine autorității centrale, desemnată de Republica Moldova în calitate de organ responsabil pentru implementarea normelor Convenției de la Haga din 1980. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, ca autoritate centrală, urmează să întreprindă un șir de acțiuni, prevăzute de normele legale, pentru a înlesni succesul în cauzele de deplasare sau reținere ilicită a copilului, precum și în cele de exercitare a dreptului de vizitare.

De asemenea, "reședința obișnuită a copilului", este unul dintre elementele cheie ale acestei proceduri, care urmează a fi identificată corect, în scopul stabilirii statutului membru al Convenției de la Haga din 1980, al cărui instanță va fi competentă să judece cauza.

Cuvinte cheie: *competență, reședință obișnuită, schimbarea reședinței obișnuite a copilului, înapoierea copilului, dreptul de vizitare, dreptul privind încredințarea, deplasarea ilicită, reținere ilicită, ne-înapoiere.*

Abstract: *Competence is nothing more than a procedural element, which must be strictly followed. The cases regarding the unlawful removal or unlawful detention of the child are characterized by a specific complexity, due to the need to respect the best interests of the child. Precisely for this reason, the Chisinau Court of Appeal is competent to judge this type of cases.*

An important role in the case belongs to the central authority, designated by the Republic of Moldova as the responsible authority for implementing the rules of the Hague Convention from 1980. The Ministry of Labor and Social Protection, as the central authority, should undertake a series of actions, provided by the legal rules, in order to

facilitate success in the cases of unlawful removal or unlawful detention of the child, as well as in those for the exercise of the right of visitation.

Also, the "child's habitual residence" is one of the key elements of this procedure, which must be correctly identified, in order to establish the member state of the 1980 Hague Convention, whose court will be competent to judge the case.

Keywords: *competence, habitual residence, change of the child's habitual residence, child return, visitation rights, custody rights, unlawful removal, unlawful detention, non-return.*

Introducere

Procedura supusă analizei poate fi întâlnită în diverse surse sub diferite denumiri, cum ar fi: răpirea internațională de copii, înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite, precum și deplasarea sau reținerea ilicită a copilului. Toate aceste denumiri au aceeași însemnătate și sunt reglementate de Convenția de la Haga din 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, Regulamentul Bruxelles IIB din 2019 și mai nou, Legea privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite, care urmează a intra în vigoare începând cu 1 ianuarie 2025. Aceste acte normative, la fel reglementează și procedura exercitării dreptului de vizitare a copilului, în cazurile în care părintelui în favoarea căruia a fost stabilit acest drept, îi sunt create impedimente în exercitarea efectivă a acestuia.

Cauzele privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite sau exercitarea dreptului de vizitare poartă caracter civil și devin preocuparea unor organe competente odată ce o soluție nu a fost găsită fără implicarea acestora.

În materia vizată, respectarea drepturilor și intereselor copilului are caracter prioritar, motiv pentru care o procedură bine definită și riguros respectată asigură eficiența procesului de înlăptuire a justiției. Identificarea organului sau instanței competente de a se implica și a se pronunța asupra acestui tip de cauze, este parte integrantă a procedurii de înapoiere sau exercitare a dreptului de vizitare a copilului, fiind în măsură să contribuie la legalitatea soluției oferite.

Materiale utilizate și metode aplicate

Prezenta cercetare a fost elaborată preponderent în temeiul unui studiu detaliat al cadrului normativ în domeniu. În special, au fost examinate actele legislative care reglementează deplasarea sau reținerea ilicită a copilului, precum și exercitarea dreptului de vizitare. În studiu se regăsesc atât prevederi legale naționale, cât și internaționale, care vin să se completeze reciproc.

Metodologia cercetării utilizată în procesul studiului a presupus implicarea unor metode specifice cercetării științifice, precum ar fi: metoda analitică, metoda istorică, metoda comparativă, metoda sintetică, metoda logică. În aceeași ordine de idei, în procesul studiului efectuat au fost utilizate rezultatele obținute de alți cercetători în domeniu.

Rezultate

Până a recurge la implicarea unor organe competente, dar străine conflictului iscat de regulă între doi părinți, în cauzele supuse cercetării, ar exista posibilitatea ca părțile să încerce identificarea soluțiilor pe calea medierii. Mediatorul, de altfel ca și judecătorul este un terț pentru cauză, cu toate acestea medierea are un accent pus mai degrabă pe interese și nevoi decât pe drepturi și poziții [7].

Medierea este definită ca fiind „un proces structurat în care două sau mai multe părți dintr-un litigiu încearcă, din proprie inițiativă, să ajungă la un acord privind soluționarea litigiului dintre acestea cu asistența mediatorului, un terț cărui i se solicită să exercite mediere într-un mod eficace, imparțial și competent” [5]. Este important de remarcat faptul că medierea și alte procese similare care facilitează soluțiile consimțite, nu ar trebui să fie considerate un substitut complet al procedurilor judiciare, ci ca fiind complementare acestora. Atunci când se oferă mediere părților la un litigiu familial internațional, acestea trebuie să fie informate cu privire la faptul că medierea nu reprezintă singura lor opțiune. Accesul la procedurile judiciare trebuie să fie disponibil [6, p. 45-46].

În cauzele ce țin de înapoierea sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului mediatorii trebuie să fie capabili să treacă, în mod rapid, de la aspectele strict juridice ale cauzei la cele interpersonale. Părintele părăsit nu dorește întotdeauna cu adevărat înapoierea copilului. Există mai multe motive pentru care părinții depun cereri în temeiul Convenției de la Haga din 1980, de exemplu: părintele părăsit dorește întoarcerea soțului/soției; părintele părăsit nu are încredere în sistemul juridic al țării în care a fost dus copilul răpit și se teme că va pierde legătura cu copilul; tatăl este furios pe soția sa pentru că a luat copilul fără acordul său și ar putea să dorească să o tragă la răspundere sau chiar să recurgă la răzbunare, prin intentarea procesului [8]. Anume din aceste considerente, un mediator calificat ar fi în măsură să convingă părțile să cedeze în interesul interesului superior al copilului, doar cu condiția că soluția adoptată nu va fi de natură să aducă atingere intereselor copilului.

Unul dintre factorii esențiali în medierea unor astfel de cauze este să se stabilească dacă copilul sau copiii a/au fost răpit/răpiți dintr-o căsătorie sau relație funcțională sau dacă părinții erau deja separați sau

chiar divorțați și trăiau separat. Dacă relația era încă intactă – cel puțin din punctul de vedere al părintelui părăsit – este foarte probabil că medierea va viza aspecte privind relația [8].

Potrivit prevederilor Legii cu privire la mediere, *pot fi supuse medierii neînțelegerile dintre soți privind continuarea căsătoriei, exercitarea drepturilor și obligațiilor părintești, stabilirea domiciliului copiilor, întreținerea copiilor și a altor membri ai familiei inapți de muncă, precum și orice alte neînțelegeri ce apar în raporturile familiale* [9, art. 27 alin. (1)]. Finalitatea unui proces de mediere ar putea fi legată cu întocmirea unei tranzacții. Tranzacția este acordul încheiat de părți și contrasemnat de mediator, ca urmare a procesului de mediere, prin care părțile consimt asupra soluționării amiabile a unui litigiu [9, art. 32 alin. (1)]. Tranzacția este obligatorie pentru părți și se execută benevol în termen de 20 de zile, dacă părțile nu au stabilit altfel. Dacă tranzacția încheiată în cadrul unui proces de mediere, care a avut loc în afara procesului civil, nu este executată benevol, pentru a fi executată silit, aceasta poate fi, după caz: confirmată de către instanța de judecată în condițiile Codului de procedură civilă; sau investită cu formulă executorie de către notar, în condițiile stabilite de lege, dacă a fost încheiată între persoane juridice [9, art. 33 alin. (1) și alin. (2)]. Prin urmare, medierea s-ar putea manifesta în calitate de generator de soluții efective și rapide în cadrul cauzelor ce privesc înapoierea copilului sau exercitarea dreptului de vizitare a acestuia.

Conform Convenției de la Haga din 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, competența în cauzele respective poate fi de două tipuri: administrativă și judiciară.

Competența administrativă revine Autorității Centrale și se manifestă sub forma unei proceduri prealabile, parcurgerea căreia rămâne la discreția reclamantului. În prezența competenței administrative suntem atunci când la o etapă inițială, partea poate apela la Autoritatea Centrală, desemnată de fiecare stat membru al Convenției de la Haga din 1980, care este însărcinată să satisfacă obligațiile ce-i sunt impuse prin Convenție [1, art. 6]. Astfel, în temeiul prevederilor art. 6 alin. (1) al Convenției de la Haga din 1980: *Fiecare stat contractant desemnează o autoritate centrală însărcinată să satisfacă obligațiile ce-i sânt impuse prin convenție*. După cum reiese din normele legale, etapa respectivă nu este una obligatorie, însă parcurgerea acesteia își are beneficiile sale. Concluzia referitoare la lipsa obligativității parcurgerii procedurii în fața Autorității Centrale o deducem din prevederile Regulamentului (UE) 2019/1111 Consiliului din 25 iunie 2019, care ne sugerează că *o persoană, instituție sau orice alt organism care consideră că a avut loc o încălcare a drepturilor privind încredințarea poate solicita, fie direct, fie cu asistența unei*

autorități centrale, instanței dintr-un stat membru să pronunțe o hotărâre pe baza Convenției de la Haga din 1980 prin care să dispună înapoierea copilului... [2, art. 22]. În aceeași ordine de idei, conform prevederilor art. 293¹ Cod de proceduri civile al RM: *Cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului, în conformitate cu Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980, se depun la Curtea de Apel Chișinău de către autoritatea centrală din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor convenției menționate sau de către reclamant* [3, art. 293¹]. Convenția de la Haga din 1980 la fel vine în susținerea acestei idei, și prevede că *Convenția nu impietează asupra posibilității persoanei, instituției sau organismului, care pretinde ca dreptul privitor la încredințare sau de vizitare în înțelesul art. 3 sau 21 au fost violate, să se adreseze direct autorităților judiciare sau administrative ale statelor contractante, în aplicarea sau neaplicarea dispozițiilor convenției* [1, art. 29]. Prin urmare, reclamantul este în drept să se adreseze cu o cerere direct instanței de judecată.

Stabilit fiind faptul că reclamantul are la dispoziție două oportunități, urmează să identificăm avantajele fiecăreia. În conformitate cu prevederile Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii: *Autoritățile centrale urmează să coopereze între ele și să promoveze o colaborare între autoritățile competente în statele lor respective, pentru a asigura imediată înapoiere a copiilor și a realiza celelalte obiective ale Convenției* [1, art. 7]. Aspectul menționat vizează furnizarea reciprocă de informații pe care le poate deține sau le poate obține fiecare autoritate centrală din statul în care se presupune că se află copilul deplasat sau reținut ilegal, precum și alte acțiuni ce țin de competența acestora.

Urmează să menționăm că Republica Moldova a desemnat în calitate de autoritate centrală pentru protecția copilului – Ministerul Muncii și Protecției Sociale, care este abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului [4, art. 3]. În aceeași ordine de idei, Ministerul Muncii și Protecției Sociale exercită atribuțiile de autoritate centrală desemnată în contextul implementării prevederilor Convenției asupra protecției copiilor și cooperării în materie de adopție internațională, încheiată la Haga la 29 mai 1993, celor ale Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980, și celor ale Convenției europene asupra recunoașterii și executării deciziilor privind supravegherea copiilor și restabilirea supravegherii copiilor, adoptată la Luxemburg la 20 mai 1980 [4, art. 71 lit. b)].

Autoritatea tutelară teritorială în cooperare cu autoritățile tutelare

locale, cu alte autorități și instituții care activează în domeniile asistenței sociale, educației, ocrotirii sănătății, precum și cu organele de drept, întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea implementării prevederilor Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980 [4, art. 7 lit. o)].

Convenția de la Haga din 1980 are la momentul de față 102 state semnatare, fiecare dintre acestea având câte o Autoritate Centrală desemnată, care are menirea de a implementa prevederile Convenției.

În România exercitarea atribuțiilor de Autoritate Centrală în revine Serviciului de cooperare judiciară în materie civilă și comercială din cadrul Direcției Drept Internațional și Cooperare Judiciară al Ministerului Justiției [13].

Italia a desemnat în calitate de Autoritate Centrală Departamentul de justiție juvenilă și comunitară din cadrul Ministerului Justiției [16].

În Federația Rusă competența în calitate de Autoritate Centrală îi revine Departamentului pentru protecția drepturilor copilului Politica de stat din cadrul Ministerului Educației al Federației Ruse [14].

În Statele Unite ale Americii în calitate de Autoritatea Centrală este desemnat Biroul pentru Problemele Copiilor din cadrul Departamentului de Stat al SUA - Oficiul pentru problemele copiilor

Acestea este principalul contact pentru cazurile de copii răpiți atât dinspre cât și din Statele Unite. În plus, acest birou are responsabilitatea generală de coordonare a politicilor pentru implementarea Convenției privind răpirea în Statele Unite [12].

Germania a desemnat în calitate de Autoritate Centrală Oficiul Federal de Justiție din cadrul din cadrul Ministerului Federal al Justiției [15].

În temeiul Convenției de la Haga din 1980, persoana care pretinde că a avut loc o deplasare sau reținere ilicită a copilului, este în drept să se adreseze fie autorității centrale a statului solicitat, fie celei a statului solicitant [1, art. 8]. Acest aspect vine în susținerea intereselor părții vulnerabile, care se pretinde a fi persoana ce solicită înapoierea copilului.

Depunerea unei cereri privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite sau uneia privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului nu asigură în toate cazurile inițierea unui proces în acest sens. Autoritatea centrală va verifica la etapa inițială dacă cererea depusă corespunde cerințelor legale, în primul rând în ceea ce privește conținutul acesteia. La primirea cererii, autoritatea centrală va verifica solicitarea și, dacă aceasta este incompletă, va cere informații sau documente suplimentare. Înainte ca cererea să își continue cursul, trebuie demonstrat de o manieră credibilă că respectivul copil a fost deplasat sau reținut ilicit [8].

Cumulativ, urmează a fi îndeplinite următoarele criterii:

- Copilul să aibă vârsta sub 16 ani [1, art. 4];
 - Deplasarea sau reținerea să încalce cel puțin drepturile de încredințare comună atribuite solicitantului, conform legii Statului în care copilul și-a avut reședința obișnuită imediat înainte de deplasare sau reținere [1, art. 3];
 - La momentul deplasării sau reținerii, drepturile de încredințare să fi fost efectiv exercitate de către solicitant sau să fi putut să fi fost exercitate dacă nu ar fi intervenit deplasarea sau reținerea [1, art. 3], de exemplu prin menținerea unui contact regulat, însă nu neapărat personal;
 - Convenția să fi fost în vigoare între Republica Moldova și Statul Contractant relevant la momentul deplasării sau reținerii ilicite [1, art. 35].
- Doar dacă solicitarea este vădit nefondată Autoritatea Centrală va refuza să acorde sprijin, în conformitate cu articolul 27 al Convenției de la Haga din 1980. În cazul unui astfel de refuz, solicitantul este în drept să se adreseze direct Curții de Apel Chișinău.

În temeiul art. 14 alin. (2) al Proiectului de Lege privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite, publicat la 13.11.2024: *Refuzul autorității centrale a Republicii Moldova de a accepta cererea de înapoiere, potrivit art. 27 din Convenție, nu împiedică persoana fizică, instituția, organismul sau autoritatea centrală din străinătate să se adreseze direct către Curtea de Apel Chișinău.*

Totuși, dacă în urma unei verificări incipiente nu s-au depistat temeiuri pentru a respinge cererea depusă, autoritatea centrală trebuie fie direct, fie cu sprijinul oricărui intermediar, să ia toate măsurile potrivite îndreptate spre realizarea următoarelor obiective:

1. Localizarea unui copil deplasat sau reținut ilicit. Autoritatea centrală a statului în care se presupune că a fost deplasat copilul, urmează să întreprindă toate acțiunile pentru a asigura identificarea locului de aflare al copilului pe teritoriul său. În acest scop, Ministerul poate, de exemplu, să solicite date de la birourile de evidență a populației sau din partea altor autorități. Este, de asemenea, posibil să emită un mandat de căutare.

În linii generale, se recomandă interconexiunea nu doar între autoritățile centrale, ci chiar și între judecători. Astfel, în cadrul celei de-a patra și celei de-a cincea comisii speciale organizate la Haga, în 2001 și 2005, au fost formulate recomandări privind înființarea unei rețele judiciare și adoptarea unor garanții minime pentru a asigura transparența în comunicarea judiciară, apoi a fost elaborată o primă versiune a documentului. Această primă versiune a fost substanțial îmbunătățită în 2009, în cadrul conferinței comune CE-HCCH, Comisia Europeană – Conferința de la Haga privind comunicarea judiciară directă în materia dreptului familiei și dezvoltarea rețelelor judiciare, Bruxelles, iar forma actuală este prezentată

în documentul preliminar nr. 3 A (comisia specială, Haga, iunie 2011). S-a considerat că dezvoltarea unei astfel de rețele va facilita comunicarea și cooperarea între judecători la nivel internațional și va sprijini asigurarea unei funcționări efective a Convenției de la Haga din 1980, având în vedere specificitatea acestui instrument juridic internațional [8].

2. Prevenirea de noi pericole pentru copil sau de pagube pentru părțile interesate, luând sau procedând astfel încât să fie luate măsuri provizorii. Una dintre posibilități în acest sens este reprezentată de solicitarea unui referat de evaluare socială. În acest fel, solicitantul poate fi informat cu privire la situația copilului prin intermediul Autorităților Centrale. Astfel, potrivit prevederilor art. 6 alin.(1) lit. d) al Legii nr. 140 din 14.06.2013: *printre atribuțiile autorității tutelare locale se numără asigurarea evaluării familiilor cu copii aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți* [4].

Alte măsuri provizorii ar ține de instituirea interdicției de a părăsi hotarele țării pentru copil, ceea ce ar asigura imposibilitatea părintelui care a reținut sau deplasat copilul ilegal de a schimba locația acestuia până la finalizarea proceselor referitoare la înapoierea copilului.

3. Asigurarea înapoierii de bună voie a copilului sau înlesnirii unei soluții amiabile. Deoarece scopul său ar trebui să fie facilitarea unei soluții amiabile, Autoritatea Centrală trimite o adresă către pârât solicitând înapoierea voluntară a copilului, dacă acest lucru este necesar și considerat a fi util [8]. Mai mult, după cum am menționat deja anterior, Ministerul oferă și opțiunea unei medieri. Potrivit art. 8 al Proiectului de Lege privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite: *Cauzele care vizează înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului se pot supune medierii de către autoritatea centrală a Republicii Moldova sau instanța de judecată, cu consimțământul și în numele părților, în conformitate cu Convenția* [10, art. 8]. Desigur, medierea este voluntară și presupune disponibilitatea ambilor părinți. Părinții vor trebui, de asemenea, să suporte costurile medierii.

4. Schimbul de informații, dacă se dovedește util, privitoare la situația socială a copilului. Pe perioada aflării copilului pe teritoriul statului solicitat, autoritatea centrală ar fi în măsură să întreprindă acțiuni pentru a se asigura că copilul se află în siguranță. Respectiv, urmează a se stabili dacă copilul nu este supus căruiva pericol de ordin fizic sau moral. Această informație poate fi furnizată autorității centrale din statul solicitant, ceea ce ar contribui la păstrarea calmului din partea părintelui ce solicită înapoierea copilului și chiar la identificarea unei soluții amiabile în unele cazuri.

5. Furnizarea informației generale privind dreptul statului lor în

legătură cu aplicarea Convenției de la Haga din 1980. Majoritatea statelor contractante ale Convenției de la Haga din 1980 au o bază legislativă internă care reglementează înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și exercitarea dreptului de vizitare. O conlucrare eficientă între statul solicitat și cel solicitant ar implica cunoașterea reciprocă a aspectelor specifice ale legislației naționale. În acest context mai putem menționa că, există termeni precum ”dreptul privind încredințarea copilului”, care se determină sau se definește în dependență de legislația națională a fiecărui stat în parte. Din aceste motive, furnizarea informației generale privind dreptul statelor implicate într-o cauză anume de deplasare sau reținere ilicită a copilului este necesară.

6. Introducerea sau înlesnirea deschiderii unei proceduri judiciare sau administrative, menite să obțină înapoierea copilului și, dacă este cazul, să îngăduie organizarea sau exercitarea efectivă a dreptului de vizitare. În cazul în care autoritatea centrală a depus toate eforturile pentru a sigura înapoierea benevolă a copilului prin intermediul unei căi amiabile sau aceste acțiuni nu au fost întreprinse din motivul lipsei de utilitate, autoritatea este în drept să se adreseze, în numele solicitantului, cu o cerere de chemare în judecată instanței competente.

7. Acordarea sau înlesnirea, dacă este cazul, obținerii de asistență judiciară și juridică, inclusiv participarea unui avocat. Persoana fizică, instituția, organismul sau autoritatea interesată din străinătate a cărei cerere îndeplinește condițiile de formă ale cererii de înapoiere sau exercitare a dreptului de vizitare, poate beneficia de asistență juridică garantată de stat în cadrul soluționării cererii de înapoiere, indiferent de nivelul veniturilor. Prevederile legislației în domeniul asistenței juridice garantate de stat se vor aplica în modul corespunzător [10, art. 12]. În conformitate cu prevederile art. 25 ale Convenției de la Haga din 1980: *Cetățenii unui stat contractant și persoanele cu reședința obișnuită în acest stat vor avea dreptul, pentru tot ceea ce privește aplicarea convenției, la asistență judiciară și juridică în orice alt stat contractant, în aceleași condiții ca și când ei înșiși ar fi cetățeni ai acestui alt stat și și-ar avea acolo reședința în mod obișnuit* [1, art. 25].

Potrivit art. 26 al Convenției de la Haga din 1980: *Fiecare autoritate centrală va suporta propriile sale speze în aplicarea Convenției. Autoritatea centrală și celelalte servicii publice ale statelor contractante nu vor impune nici un fel de speze cu privire la cererile introduse în aplicarea convenției. Între altele, nu pot pretinde reclamantului plata spezelor și cheltuielilor procesului sau, eventual, speze pricinuite de participarea unui avocat. Totuși, ele pot cere plata cheltuielilor cauzate sau urmând a fi cauzate de operațiuni legate de înapoierea copilului. Cu toate acestea, un stat*

contractant va putea, făcând rezerva prevăzută la art. 42, sa declare că nu este ținut la plata spezelor, vizate de alineatul precedent, în legătură cu participarea unui avocat sau a unui consilier juridic, ori la speze judiciare, decât în măsura în care aceste cheltuieli pot fi acoperite prin sistemul sau de asistență judiciară și juridică. La fel, în temeiul aceluiași articol, toate cheltuielile suportate pe tot parcursul procesului pot fi puse în seama persoanei care a deplasat sau reținut ilegal copilul, precum și a celui care a îngăduit dreptul de vizitare [1, art. 26].

8. Asigurarea, pe plan administrativ, dacă va fi necesar și oportun, a înapoierii fără pericol a copilului. Autoritatea centrală întreprinde toate măsurile posibile pentru a nu admite supunerea copilului unui pericol fizic sau moral imediat înainte, în timpul și după înapoiere. Interesul superior al copilului urmează să se claseze pe prim plan și în acest aspect. La acest capitol nu se are în vedere doar înseși procesul de înapoiere, dar și etapele ce urmează după înapoiere, starea psihologică a copilului după înapoiere urmează a fi monitorizată. În egală măsură contează excluderea posibilității existenței unui pericol de ordin fizic pentru copil.

9. Ținerea reciprocă la curent asupra aplicării convenției și, pe cât posibil, înlăturarea eventualelor obstacole ivite cu prilejul aplicării sale. La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene există o Rețea Judiciară Europeană în domeniul civil și comercial (prescurtat RJE). Aceasta a fost înființată de Consiliul European la 28 mai 2001 și a început să opereze la 1 decembrie 2002, reprezentând în sine o structură flexibilă, nebirocratică, care operează informal și are scopul de a simplifica cooperarea judiciară dintre statele membre. Rețeaua Oferă suport autorităților centrale după cum este stipulat în instrumentele lor și facilitează cooperarea dintre diverse curți de justiție naționale. La fel, urmează să atragem atenția asupra faptului că, în cadrul Conferinței de la Haga privind dreptul internațional privat (HCCH) activează Rețeaua Internațională de Judecători de la Haga (IHNJ). Aceasta a fost înființată în 1998, ca urmare a primului Seminar De Ruwenberg pentru judecători privind protecția internațională a copiilor. IHNJ facilitează cooperarea și comunicarea internațională între judecători cu privire la protecția transfrontalieră a copiilor [11]. Trebuie să menționăm că Republica Moldova nu face parte din membrii Rețelei Internaționale de Judecători de la Haga (IHNJ), spre deosebire de vecinii săi România și Ucraina. De la crearea sa, Rețeaua Internațională a Judecătorilor de la Haga s-a dezvoltat constant, iar în prezent include 158 de judecători din 89 de țări din întreaga lume. Una dintre diferențele majore față de RJE constă în faptul că aceasta este o rețea a judecătorilor, în care nu este permisă participarea altor categorii profesionale. Autoritățile centrale (echivalentul punctelor de contact din RJE), deși nu fac parte din IHNJ, joacă un rol

esențial și cooperează între ele (articolul 7 al CH 1980).

Toate fiind spuse, reținem că judecarea temeiniciei unei solicitări privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului, nu ține de competența autorității centrale. Aceasta efectuează doar o examinare preliminară, și dacă cererea e vădit nefondată, autoritatea centrală este în drept în temeiul art. 27 al Convenției de la Haga din 1980, să o restituie. Astfel, art. 27 al Convenției de la Haga din 1980 prevede: *Când apare clar că nu sânt întrunite condițiile cerute de convenție sau ca cererea nu este întemeiată, o autoritate centrala nu este ținută sa accepte atare cerere. În acest caz, ea îl informează de îndată pe reclamant despre motivele sale sau, dacă este cazul, autoritatea centrala care i-a transmis cererea.*

În temeiul art. 10 alin. (2) al Proiectului de lege privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite: *Autoritatea centrală a Republicii Moldova acționează cu celeritate atunci când soluționează cererile întemeiate pe Convenție.* Astfel, acest tip de cauze necesită urgentare din partea tuturor actorilor participanți la soluționarea lor. Atitudinea diferită se datorează specificului cauzelor, fiind implicat interesul superior al copilului, care are să fie afectat odată cu scurgerea unei perioade excesive cu începere de la deplasare sau reținere până la înapoiere.

Fiind expuse aspectele ce privesc competența autorității centrale în cauzele ce privesc înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite sau exercitarea dreptului de vizitare, urmează să facem referire la competența instanței de judecată în procesele respective.

În cauzele ce privesc răpirea internațională de copii, competența de a judeca cauza aparține instanței din statul unde copilul și-a avut reședința obișnuită imediat înainte de deplasarea sau reținerea sa ilicită.

Remarcăm că Convenția de Haga din 1980 nu conține norme care ar indica asupra statului membru competent de a judeca cauza de deplasare sau reținere ilicită, precum și cea de exercitarea a dreptului de vizitare. Cu toate acestea, Regulamentul Bruxelles IIB din 2019, care de altfel nu este aplicabil pentru Republica Moldova ci doar pentru statele membre ale Uniunii Europene, conține norme la acest aspect.

Punctul 22 al Regulamentului Bruxelles IIB din 2019 prevede: *În caz de deplasare sau reținere ilicită a unui copil, și fără a aduce atingere posibilității alegerii forului în temeiul prezentului regulament, instanțele din statul membru al reședinței obișnuite a copilului ar trebui să își mențină competența până când se stabilește o nouă reședință obișnuită în alt stat membru și sunt îndeplinite o serie de condiții specifice. Statele membre care și-au concentrat competența ar trebui să ia în considerare posibilitatea de a permite*

instanței sesizate cu cererea de înapoiere a copilului în temeiul Convenției de la Haga din 1980 să exercite și competența convenită sau acceptată de părți în temeiul prezentului regulament în materia răspunderii părintești în cazul în care părțile au ajuns la un acord în cursul procedurii privind înapoierea. Aceste acorduri ar trebui să includă atât acordurile prin care se convine înapoierea copilului, cât și cele prin care se convine ca copilul să nu fie înapoiat. În cazul în care se convine ca copilul să nu fie înapoiat, acesta ar trebui să rămână în statul membru în care are noua reședință obișnuită, iar competența cu privire la orice viitoare procedură privind încredințarea în acest stat ar trebui să fie stabilită pe baza noii reședințe obișnuite a copilului.

La fel, art. 9 al Regulamentului Bruxelles IIB din 2019 prevede: *...în caz de deplasare sau de reținere ilicită a unui copil, instanțele din statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite rămân competente până în momentul în care copilul dobândește o reședință obișnuită într-un alt stat membru...* [2, art. 9].

Pentru valabilitatea dobândirii unei noi reședințe obișnuite, art. 9 din Regulament prevede două condiții, dintre care cel puțin una urmează a fi întrunită. Astfel, este necesar ca orice persoană, instituție sau alt organism căreia/căruia i-a fost încredințat copilul, să consimtă la deplasarea sau reținerea acestuia. O altă condiție, care ar genera dobândirea unei noi reședințe de către copil, ar consta în ceea ce copilul să fi locuit în acest alt stat membru o perioadă de cel puțin un an după ce persoana, instituția sau orice alt organism căreia/căruia i s-a încredințat copilul a avut sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de locul în care se afla copilul, copilul s-a integrat în noul său mediu [2, art. 9].

La fel, a doua condiție prevăzută de art. 9 din Regulament, care indică asupra necesității locuirii de către copil de cel puțin un an pe teritoriul celui alt stat și integrării acestuia în noul mediu social, înaintea cerinței ca de rând cu acestea să fie întrunită cel puțin una dintre următoarele condiții: în termen de un an de când cel căruia i s-a încredințat copilul a avut sau ar fi trebuit să aibă cunoștință de locul în care se afla copilul, nu s-a depus nicio cerere de înapoiere la autoritățile competente ale statului membru în care copilul a fost deplasat sau este reținut; s-a retras o cerere de înapoiere înaintată de cel căruia i s-a încredințat copilul și nu s-a depus nicio nouă cerere în termen de un an din momentul în care persoana cui i s-a încredințat copilul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască despre locul aflării acestuia; o cerere de înapoiere înaintată de cel căruia i s-a încredințat copilul a fost respinsă de o instanță dintr-un stat membru pentru alte motive decât cele menționate la articolul 13 alineatul (1) litera (b) sau la articolul 13 alineatul (2) din Convenția de la Haga din 1980 și respectiva hotărâre nu mai poate face obiectul unei căi de atac ordinare; nu a fost sesizată nicio

instanță, astfel cum se menționează la articolul 29 alineatele (3) și (5), în statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite; o hotărâre în materie de încredințare care nu dispune înapoierea copilului a fost pronunțată de instanțele din statul membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau a reținerii sale ilicite [2, art. 9].

Pe lângă competența instituită în dependență de locul reședinței obișnuite a copilului, există posibilitatea de alegere de către părți a statului membru a cărui instanță de judecată va fi competentă să judece cauza. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 10 din Regulament: *Acordul de alegere a forului se încheie în scris, se datează și se semnează de părțile în cauză sau se consemnează în actele instanței, în conformitate cu dreptul și procedurile naționale. Orice comunicare sub formă electronică care permite consemnarea durabilă a acordului este considerată ca reprezentând o formă scrisă* [2, art. 10 alin. (2)].

Trebuie să menționăm că, pentru a fi posibilă alegerea forului, este necesară întrunirea cumulativă a trei condiții de bază, și anume:

1. copilul are o legătură strânsă cu acest stat membru;
2. părțile, precum și orice alt titular al răspunderii părintești: au convenit în mod liber asupra competenței, cel târziu la data sesizării instanței sau au acceptat competența în mod expres în cursul procedurii, iar instanța s-a asigurat că toate părțile sunt informate cu privire la dreptul lor de a nu accepta competența;

3. exercitarea competenței este în interesul superior al copilului.

Atunci când se vorbește despre existența unei legături strânse a copilului cu statul membru ales ca fiind competent să judece cauza, se are în vedere unul dintre următoarele aspecte:

- a. cel puțin unul dintre titularii răspunderii părintești își are reședința obișnuită în respectivul stat membru;

- b. în acest stat membru se află fosta reședință obișnuită a copilului; sau

- c. copilul este resortisant al acestui stat membru [2, art. 10 alin. (1)].

Există cazuri în care stabilirea locului reședinței obișnuite a copilului se face a fi imposibilă, în astfel de cazuri, art. 11 din Regulament prevede următoarele: *Atunci când reședința obișnuită a copilului nu poate fi stabilită și competența nu poate fi stabilită pe baza articolului 10, sunt competente instanțele din statul membru în care este prezent copilul* [2, art. 11 alin. (1)]. În astfel de cazuri, de fapt ca și celelalte, competența este dictată de criteriul proximității. *Competența prevăzută la alineatul (1) se aplică, de asemenea, copiilor refugiați, precum și copiilor care, ca urmare*

a tulburărilor majore din statele membre în care își au reședința obișnuită, sunt deplasați internațional [2, art. 11 alin. (2)].

Acestea fiind spuse, subliniem că menținerea competenței de către statul membru în care și-a avut reședința obișnuită copilul imediat înaintea deplasării sau reținerii ilicite, urmărește un scop anume, și acesta se referă la descurajarea acestui tip de acțiuni.

Referindu-ne la legislația națională a Republicii Moldova, precizăm că competența de a judeca cauzele ce privesc înapoierea copilului, precum și cele privind exercitarea dreptului de vizitare a acestuia aparține Curții de Apel Chișinău. Astfel, conform art. 293¹ Cod de procedură civilă al Republicii Moldova: *Cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului, în conformitate cu Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980, se depun la Curtea de Apel Chișinău de către autoritatea centrală din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor convenției menționate sau de către reclamant* [3, art. 293¹].

În cazul în care cererea nu vizează înapoierea copilului aflat pe teritoriul Republicii Moldova ca urmare a unei deplasări sau rețineri ilicite, sau cererea nu corespunde cerințelor de formă înaintate de normele legale, Curtea de Apel o restituie [10, art. 14 alin. (3)].

Instanța de judecată, la fel ca și autoritatea centrală, urmează să acționeze cu celeritate, motiv pentru care hotărârea integrală se întocmește în termen de 14 zile de la data pronunțării dispozitivului acesteia. Astfel, dacă instanța nu statuează în termen de șase săptămâni asupra cererii, reclamantul sau autoritatea centrală poate cere o declarație asupra motivelor acestei întârzieri [1, art. 11].

În toate cazurile, persoana care a solicitat înapoierea copilului are dreptul de a fi ascultată, or instanța nu este în drept să refuze înapoierea dacă nu a fost respectată această condiție [2, art. 27 alin. (1)].

Instanța de judecată este obligată să țină cont de opinia copilului, având în vedere vârsta și gradul de maturitate al acestuia, fiind necesar ca în toate situațiile, la audierea copilului să participe un psiholog care va redacta, la cererea instanței, un raport de evaluare psihologică [10, art. 15 alin. (4) și alin. (5)].

Hotărârea poate fi atacată cu recurs la Curtea Supremă de Justiție, în termen de 10 zile de la data comunicării hotărârii integrale. Recursul suspendă executarea hotărârii. Dosarul va fi înaintat Curții Supreme de Justiție, în termen de 5 zile de la expirarea termenului de recurs [10, art. 20 alin. (3)]. Instanța de recurs urmează să se pronunțe asupra cauzei în termen de 6 săptămâni, cu excepția situațiilor excepționale.

Discuții

Un Proiect de Lege privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite urmează să intre în vigoare începând cu 1 ianuarie 2025. Procedura supusă cercetării are nevoie de reglementări clare, unele aspecte fiind acoperite de Legea ce urmează a intra în vigoare, însă altele rămânând superficial reglementate. În special, nu se face referire în lege la acțiunile la care poate recurge autoritatea centrală în procesul de realizare a atribuției sale de localizare a copilului, luând în considerare faptul că un proces de judecată poate să nu fie încă inițiat. La fel, considerăm oportun ca normele legale să reglementeze expres că copilul în privința căruia a fost depusă o cerere privind înapoierea, să fie considerat ca copil aflat în situație de risc, în privința căruia pot fi întreprinse unele măsuri provizorii speciale. Printre aceste măsuri s-ar număra: izolarea acestuia de părintele care se prezumă că l-a deplasat sau reținut ilicit, dacă există probabilitatea că acesta îi poate schimba repetat țara; posibilitatea de a ridica actele de călătorie ale copilului pe perioada desfășurării procedurii; precum și instituirea interdicției de a părăsi țara până la oferirea unei soluții pe caz.

Concluzii

Competența în cadrul proceselor de înapoiere a copilului în statul reședinței sale obișnuite sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului poate fi de două tipuri: administrativă și judiciară. Pentru Republica Moldova, competența administrativă aparține Ministerului Muncii și Protecției Sociale, care este desemnat în calitate de autoritate centrală menită să implementeze prevederile Convenției de la Haga din 1980. Competența judiciară, la nivelul statelor contractante ale Convenției de la Haga din 1980, aparține statului în care copilul și-a avut reședința obișnuită imediat înaintea deplasării sau reținerii ilicite. În ceea ce privește cauzele de exercitare a dreptului de vizitare, competența judiciară aparține statului în care copilul își avea reședința la momentul sesizării instanței de judecată.

La fel, în procesul studiului am constatat că statul al cărui instanță va judeca cauza poate fi ales cu respectarea unor condiții, în urma încheierii unui acord între părți, precum și că competența poate aparține statului în care se află copilul, în cazurile în care reședința obișnuită a acestuia nu poate fi stabilită.

Referințe:

1. Convenția de la Haga din 25.10.1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118015&lang=ro, accesat la 17.11.2024;

2. Regulamentul (UE) 2019/1111 al Consiliului din 25 iunie 2019 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești și privind răpirea internațională de copii (reformare), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R1111&from=EN>, accesat la 26.11.2024;
3. Codul de procedură civilă al RM nr. 225 din 30-05-2003, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145370&lang=ro#, accesat la 22.11.2024;
4. Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139010&lang=ro, accesat la 26.11.2024;
5. P. O. Prieto de los Mozos, "The Law Applicable to International Mediation Contracts", in Indret No. 1/2011, p. 3, disponibil pe https://indret.com/wp-content/uploads/2011/02/800_en.pdf , accesat la 26.11.2024
6. Ghid de bune practici în temeiul Convenției de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. Medierea, disponibil pe <https://assets.hcch.net/docs/986e1908-1906-463d-bc9a-a187de417d2a.pdf>, accesat la 26.11.2024;
7. N. Alexander, International and Comparative Mediation. Legal Perspectives, Kluwer Law International, 2009, p. 15;
8. Seminar European. Cooperarea dintre statele membre ale UE în vederea soluționării cauzelor civile referitoare la deplasarea sau reținerea ilicită a unui copil, Craiova 2018, disponibil pe https://portal.just.ro/36/Documents/INFORMATII_DE_INTERES_PUBLIC/DREPT%20INTERNATIONAL%20PRIVAT%20EUROPEAN/Manual%20civil%20deplasarea%20sau%20retinerea%20ilicita%20a%20unui%20copil.pdf , accesat la 20.11.2024;
9. Legea 137 din 03.07.2015 cu privire la mediere, disponibil pe https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141540&lang=ro, accesat la 18.11.2024;
10. Proiect de Lege privind protecția specială a copiilor împotriva deplasării în străinătate sau reținerii ilicite, disponibil pe <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/11/nu-551-mmpps-2024.pdf>, accesat la 18.11.2024;
11. Cea de-a 25-a aniversare a Rețelei Internaționale de Judecători de la Haga, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/news-archive/detail->

- s/?varevent=944, accesat la 26.11. 2024;
12. Autoritatea centrală a Statelor Unite ale Americii, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=133>, accesat la 29.11.2024;
 13. Autoritatea centrală a României, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=118>, accesat la 29.11.2024;
 14. Autoritatea centrală a Federației Ruse, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=928>, accesat la 29.11.2024;
 15. Autoritatea centrală a Germaniei, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=92>, accesat la 29.11.2024;
 16. Autoritatea centrală a Italiei, disponibil pe <https://www.hcch.net/en/states/authorities/details3/?aid=100>, accesat la 29.11.2024.